

Christus – de Boeddha van het mededogen

Het verdwenen christendom in de Oriënt

Wie weet wat de ‘maronitische kerk’ is? Of het ‘nestoriaanse christendom’, dat ooit een wereldkerk was langs de zijderoute? Zoals ook de manicheese kerk. Waar zijn ze gebleven?

Wanneer we de wereldkaart een kwart slag naar links draaien, ligt niet Europa met Rome in het centrum, maar het Midden-Oosten en Azië, met bijvoorbeeld de oude christelijke metropool Merv in het tegenwoordige Turkmenistan in het midden (zie kaart). Ooit, ten tijde van de veroveringstochten van Alexander de Grote rond 300 voor Christus, werd Merv Alexandria Margiana genoemd. Merv werd in 544 na Christus een metropool van de nestoriaanse kerk. Vanuit Merv vertrokken de missies naar China. In Merv werd de Oud-Syrische taal van de liturgie vertaald in het Sogdish en Oeigoers. In 635 worden nestoriaanse christelijke monniken groots onthaald aan het hof van keizer Tai-ts’ung. Op de gedenksteen die naar aanleiding van de komst van de nestoriaanse christenen is gemaakt in 781 staat te lezen:

Kroniek van de Lichtreligie van Da Qin en haar verbreiding door heel China.¹

Da Qin betekent ‘Uit het Westen’. Op de steen staan onder meer de namen van zestig monniken: in het Syrisch. Het jaar 635!? Toen was Rome nog een onbeduidend bisdommetje. Toen was ‘onze’ Ierse bisschop Willibrordus (658-739) nog niet eens geboren. ‘Wij’ waren nog niet eens bekeerd.

Christendom en reïncarnatie

Wanneer we onze oriëntatie verplaatsen naar de zijderoute, verschijnt een christendom waar wij nauwelijks iets van weten. Al in de tweede eeuw na Christus zijn er ‘Thomaschristenen’ in India, langs de Indus en langs de Westkust. Volgens de overlevering is het christendom door de apostel Thomas naar India gekomen. Nu nog zijn er zo’n drie miljoen Thomaschristenen in India verdeeld over maar liefst vijf denominaties (want ook de ‘Kerk van Oosten’ heeft vele kerkscheuringen gekend). Enkelen daarvan volgen nog altijd de Syrische liturgie. In de achttiende eeuw vonden Engelse missionarissen (in de slipstream van de kolonisatie) dat de Thomaschristenen geen ware christenen waren. Dankzij – of ten gevolge van – agressieve missie, traden enkele denominaties toe tot de katholieke kerk. Veel oorspronkelijks is toen verloren gegaan. Een van de ketterse opvattingen van de Thomaschristenen is dat zij geen enkel probleem hebben met reïncarnatie. Dat is ook wel logisch, want de Thomaschristenen wonen in een gebied waar het boeddhisme dan nog heerst. Er wordt wel verondersteld dat het Mahayana-boeddhisme – dat immers in de eerste eeuw ontstaat – beïnvloed is geweest door de Thomaschristenen. Een uitdagende gedachte! Reïncarnatie en christendom is ook normaal voor het nestoriaanse christendom dat ooit – tussen 300 en ca. 1300 een wereldkerk was. Want ook het nestoriaanse christendom kent de reïncarnatie van het boeddhisme. Aangekomen in China schrijven de nestorianen bijvoorbeeld over de christelijke leer van de zonde:

Oorspronkelijk hadden zij (de mens) geen begeerten, maar onder invloed van Satan gaven zij hun zuivere eenvoudige goedheid op voor het klatergoud. Zij vielen in de

¹ In M. Palmer, *De Tao van Christus*, Utrecht/Antwerpen 2001, blz. 189.

valkuil van leugens en dood en raakten verstrikt in de 365 vormen van zonde. Hierdoor weefden zij het web van vergelding (karma) waarin zij zichzelf hebben verstrikt.²

De boeddha-Christus

Het is Ye Su als de bodhisatva van het mededogen die de mens uit het karmische wiel kan verlossen. In de *Steensutra* zit Jezus (Ye Su) op het ‘vlot van verlossing en mededogen’ om de zielen over te zetten naar de andere oever, waar ze bevrijd zullen zijn van reïncarnatie. Ye Su voert de zielen naar het Zuivere Land. De ziel is teruggevoerd tot zijn eigen ‘oernatuur’. Mahayana-boeddhisten zouden zeggen: tot de boeddha-natuur. In de *Sutra over de terugkeer naar de oernatuur* staat:

Een transcriptie van de uiteengezette leer toen de Eeuwige Ene (Jezus) op de Grote Plaats van Zuiverheid en Helderheid onderricht gaf aan allen die gered zijn uit het rijk der begeerte. Aan zijn linker- en rechterzijde en overal om Hem heen zaten de mensen met grote eerbied naar Hem te luisteren. Zij wilden de woorden horen die hen zouden redden....³

Het manicheïsme

De nestoriaanse kerk had niet het monopolie langs de zijderoute. Er was een stevige concurrent: de christelijke kerk van Mani (216-274) – het manicheïsme. In de zevende en achtste eeuw bekeerde de khan van het Oeigoerse koninkrijk zich tot het christelijk manicheïsme. Dat is gedocumenteerd in woord en beeld. Mani leert dat zijn christendom het ‘zegel der profeten’ is. Dat wil zeggen dat hij zichzelf ziet als de opvolger van eerdere gezanten of Apostelen van God zoals Boeddha, Zarathustra, Jezus en Hermes. Oosterlingen kenden Mani als de ‘boeddha van het licht’ en als de Maitreya:

U zullen wij prijzen Mani, O Heer! U zullen wij prijzen, Mani, o Heer, koning van de Heilige Kerk, meest wijze van alle Apostelen (van het Licht) De poorten van het Paradijs waren geopend en we werden overspoeld met vreugde; de Heer Maitreya was gekomen; Mār Mani⁴

In het eerste decennium van de twintigste eeuw zijn er vele manicheese teksten en beeldmateriaal – vaak in slechte staat – gevonden in Turfan, ver in het huidige China in de Mongoolse steppe. Het manicheïsme heeft zich ook in het Romeinse rijk verspreid. In Egypte zijn rond 1930 vele manicheese teksten gevonden. Onze eigen kerkvader Augustinus (354-430) was tien jaar lang manichees christen voordat hij zich bekeerde tot het katholieke christendom en bijgevolg het manicheese christendom ging vervolgen.

De armeense kerk

Ooit bestond het koninkrijk Armenië. Dat was een christelijk koninkrijk. In 301 na Christus zou ene Grigor Lusavorich (Sint Gregorius de Verlichter) de Armeense koning Tiridates IV hebben bekeerd tot het christendom. Maar de armeense kerk ging niet mee met het concilie van Chalcedon (451) waar de twee-naturenleer van Jezus (Jezus is God én mens) werd vastgelegd. De Armeense kerk bekende zich tot het zogenaamde monofysitisme. Dat wil zeggen: Jezus heeft één goddelijke natuur. Dat leert ook – in een andere variant – de maronitische kerk van Syrië die nog altijd de Syrische liturgie volgt en waarvan er in Syrië en Libanon nog altijd 3,5 miljoen leden zijn. De Armeense kerk zou heden ten dage zo’n

² In Palmer, blz. 190.

³ In Palmer, blz. 159.

⁴ In H. J. Klimkeit, *De gnosis in the Silk Road*, San Francisco 1993, blz. 134.

6 miljoen leden kennen. De Turkse genocide van 1915 heeft het aantal flink gedecimeerd. De Armeniërs, christenen dus, worden in het islamitische Turkije onderdrukt.

Het oosterse christendom verdwijnt

Een interessante vraag is natuurlijk: hoe is het gekomen dat zulke grote christelijke kerken – wereldkerken – nagenoeg zijn verdwenen? Hoewel, als je alles optelt, zijn er nog vele miljoenen christenen in het Oosten. En als we daarbij nog de Egyptische kopten nemen (en ooit was er nog een bloeiende kerk in Nubië – Ethiopië) dan valt het nog wel mee. In ieder geval zijn deze vele christelijke kerken uit ons westers bewustzijn verdwenen. Rome en de protestantse kerken bepalen het christelijke gezicht. De ondergang van de oosterse kerken heeft natuurlijk te maken met de opkomst van de islam. Maar de islam kan niet alleen verantwoordelijk worden gesteld. Immers, de islam is net zo vaak tolerant geweest ten opzichte van de christenen in hun rijk als dat ze vervolgd werden/worden. Het zijn veeleer de Mongolenstormen van de twaalfde tot veertiende eeuw geweest die de vitaliteit van het christendom in het Oosten om zeep hebben geholpen – terwijl de vrouw van Djengis Khan (ca. 1155- ca.1227) nota bene een christen was. Het ging dan ook niet om christenvervolgingen. De volgende grote ‘aanval’ op het oosterse christendom kwam van het Europese kolonialisme en de Europese missie. Het gevolg was dat grote delen van de Kerk van het Oosten haar oorspronkelijke karakter verloor en zich verbonden aan Rome. Dat worden de geünieerde kerken genoemd.

Besluit

Kerken komen en gaan, maar het christendom blijft – en breidt zich zelfs uit in Afrika en Zuid-Amerika. Het is als een levend organisme, delen sterven uit en andere delen groeien. Aldus de hoogleraar geesteswetenschappen Philip Jenkins, die onlangs een prachtig boek schreef over de kerk van het Oosten. We kunnen uit het bovenstaande ook leren dat karma en reïncarnatie in principe en dogmatisch helemaal niet vreemd hoeft te zijn aan het christendom. Ooit waren er meer christenen die geloofden in karma en reïncarnatie én Christus, dan christenen die dat niet geloven.